

Emili Teixidor, un inici amb novel·les històriques per a joves

per Maria Carme Bernal i Carme Rubio

Quan el passat 19 de juny va morir Emili Teixidor i Viladecàs (Roda de Ter, 1933 – Barcelona, 2012), la cultura catalana es va sentir una mica més òrfena, perquè perdiem una de les plomes més rigoroses i enriquidores del país. L'impacte de la notícia es va fer sentir de manera especial en el món de l'educació i la lectura —l'escola, les biblioteques i les editorials—, perquè Teixidor, a banda de tenir un corpus novel·lístic significatiu (*Retrat d'un assassí d'ocells*, 1988; *El llibre de les mosques*, 2000; *Pa negre*, 2003; *Laura Sants*, 2006, i *Els convidats*, 2010), va escriure sobretot per a lectors joves, als quals volia iniciar a la lectura i la literatura o, al que per a ell era el mateix, a la vida.

En els darrers temps, la fama d'Emili Teixidor va créixer molt, especialment a partir de l'èxit del film *Pa negre* (2010) d'Agustí Villaronga, amb un guió que incorporava elements de les novel·les *Pa negre* i *Retrat d'un assassí d'ocells*, sobretot. Aquest boom de popularitat, però, no ens pot fer oblidar que molt abans d'aquesta versió cinematogràfica l'autor ja s'havia guanyat un prestigi merescut en l'àmbit de la literatura infantil i juvenil, des dels primers llibres escrits durant els anys seixanta.

Nascut poc temps abans de l'esclat de la guerra, Teixidor va viure una infància marcada per la pobresa econòmica i moral, una realitat molt dura que no va oblidar mai. D'aquí li ve el desig de parlar en la seva obra del temps de la postguerra, que va significar repressió, falta de llibertat i una gran misèria per a la població en general, però especialment per als infants. També el paisatge de la població de Roda de Ter i de la plana de Vic apareix com un referent habitual, tant per la idiosincràsia de la gent que l'habita com pels trets geogràfics i socials d'una població alhora pagesa i industrial. Les experiències d'infantesa viscudes per l'autor poden haver influït en el seu interès per focalitzar moments històrics de canvi social, com ara els que inspiren les seves novel·les històriques adreçades als joves, i de les quals parlarem tot seguit.

Tres novel·les d'ambientació històrica

Dins el conjunt d'obres juvenils escrites per Emili Teixidor, ocupen un lloc molt rellevant tres narracions de contingut històric: *El soldat plantat* (Estela, 1967), *L'Ocell de Foc* (Laia, 1969) i *Cor de roure* (Cruïlla, 1994). Són tres peces independents, per bé que presenten alguns trets comuns que identifiquen l'estil peculiar de l'autor. Totes tres narracions estan ambientades a Catalunya i descriuen un moment concret i alhora clau de la història del país, un tram essencial, perquè representa la transició cap a una nova realitat. Així, *L'Ocell de Foc* s'ambienta en la baixa edat mitjana, pels volts de 1217-1219, coincidint amb els anys de la minoria d'edat del rei Jaume I el Conqueridor. El retrat d'aquesta època és alhora real i fictici, perquè el relat reflecteix la societat feudal de manera molt detallada, amb tots els components antropològics, socials i culturals, en un període de lluites entre partidaris i enemics de Jaume I, el rei que poc temps després acabarà imposant l'autoritat monàrquica per damunt de la noblesa. A l'obra es mostren els principals centres vitals de l'època. D'una banda, el castell, que acull una representació social molt jerarquitzada. Teixidor dibuixa molt bé el refinament de la cort, l'opulència en les formes de vida, el gust per la música i el cant. Dins l'ambient cortesà del castell també es convoquen justes de cavallers i concursos de joglars. D'una altra banda, el monestir, com a centre de rés, d'estudi i d'acolliment de pobres i malalts, amb monjos que sovint participen a la seva manera en les intrigues polítiques. També hi trobem el bosc, com a lloc perillós i de difícil accés, on s'encauen els lladres de camins; les ermites, veritables focus de religiositat popular, que atrauen els pelegrins d'arreu i, finalment, les cabanes, que donen refugi als bruixots que coneixen el poder de les herbes remeieres i endevinen el futur. Quan Emili Teixidor va escriure *L'Ocell de Foc*, era conscient que hi havia un problema per resoldre: la necessitat de recuperar els referents nacionals col·lectius i la identitat catalana. Amb la represa de la

El 31 de març de 1992 Emili Teixidor llegeix el parlament de l'acte de proclamació dels premis Crítica «Serra d'Or». El 1995 hi va ser guardonat per *Cor de roure*. (Foto: Barceló).

literatura infantil dels anys seixanta floreixen els relats històrics, que tenen la funció de formar els joves cobrint les llacunes del sistema educatiu i donant-los a conèixer un passat que els havia estat negat per raons polítiques. Alguns autors d'aquest corrent són Oriol Vergés, Emili Teixidor i Jaume Cabré.

L'Ocell de Foc, el protagonista, és un noi que fa de pigall d'un joglar, el Cec de Cabrera. Aquest antic trobador li ensenya l'art de joplaria i a tocar diferents instruments. Emili Teixidor defineix a l'obra la inspiració creativa a partir de la bella imatge d'una ferida, no real, que causa una sensació de dolor tan intensa que pot arribar a esberlar el pit, però que té el poder de transformar en cançons i belles històries els fets alegres o tristos que s'han viscut. La veu del protagonista descriu així el moment inefable de la inspiració artística: «Lentament, sense proposar-m'ho, tot de paraules i frases començaren a ballar-me pel cap, i jo vaig restar immòbil, per no destorbar el doll d'aquella veu que sentia parlar, meravellat, dintre meu.» El resultat serà una composició que mitjançant els cants dels joglars s'escamparà arreu.

El segon relat seguint el temps històric és *Cor de roure* (1994), ambientat en un mas de la plana de Vic a la darrera del segle XIX i en els dies finals de la tercera guerra carlina. Les lluites socials i polítiques que van sacsejar la vida de la gent d'aquell període històric suposaran l'adveniment de molts canvis que s'aniran im-

posant a partir de la Restauració. Aquesta és la novel·la de Teixidor que aprofundeix més en la informació històrica, i ho fa d'una manera gairebé erudita. La novel·la reflecteix bé dos mons diferenciats. D'una banda hi ha el dels senyors, representat pel baró de Ter, un personatge amb clares similituds amb el senyor de *Bearn* (1961) de la novel·la de Llorenç Villalonga. Aquest baró és culte, interessat per la ciència, i té molts llibres antics, aconseguits després de la Desamortització. Desenvolupa una gran activitat: viatja, està immersit en el cercle d'intrigues polítiques i pot canviar de bàndol d'acord amb els seus interessos puntuals. L'altre món és el de les classes populars, representat per personatges com la Viana, una noia companya del protagonista, en Tinoc, que és treballadora d'una fàbrica tèxtil de la conca del Ter, on també contractaven criatures de pocs anys. La Viana destaca per la seva intel·ligència natural i per l'enginy i, tot i no tot saber llegir, és un pou de coneixements de la tradició popular. El contrast entre les classes socials és un dels referents comuns de les obres d'Emili Teixidor. Un dels elements més destacats d'aquesta obra és la representació del pas del temps, simbolitzat amb la imatge del vell roure que presideix l'entrada de la finca Cor de roure.

El soldat plantat també se situa a Catalunya, a les acaballes d'una «gran guerra» inconcreta, que pot tenir relació tant amb la guerra d'Espanya com amb la segona guerra mundial. Sigui com sigui, l'autor situa

l'obra a mitjan segle XX, amb una ambigüitat deliberada pel que fa al temps i a l'espai. Suposa també el final d'una època en què un país va voler dominar el món. Aquesta va ser una de les primeres publicacions d'Emili Teixidor i, per tant, té el mèrit de ser el punt de partida de la seva trajectòria literària. A la narració hi ha un fil argumental, autèntica troballa del llibre, que va incorporant tot un rosari de relats orals dels personatges, que són onze joves procedents de diferents llocs d'Europa que han viscut la barbàrie i que s'han escapat d'un tren que els conduïa cap a la mort. La tècnica recorda el procediment narratiu de *Les mil i una nits* o el reguitzell de contes del *Decameró*. La lluita per la supervivència en un moment tan decisiu fa adonar els joves que cal aixecar-se contra la injustícia i lluitar col·lectivament a favor de la llibertat, a risc de perdre la vida. La novel·la també parla dels homes que lluiten a les muntanyes, un tipus de reacció popular que té molt a veure amb el moviment clandestí dels Maquis i de la *Résistance* francesa. El títol del llibre sorgeix d'una llegenda que no s'explica fins a les darreres pàgines i que té a veure amb l'esperança que la mort i el patiment

viscuts en temps de guerra es transformin en llavors de llibertat per al futur. Teixidor construeix aquest final amb força probabilitat basant-se en el joc tradicional del «Soldat plantat», en què els jugadors que paren encalquen els altres i procuren tocar-los. Cada un que en toquen queda detingut i guardat. Així, doncs, en el darrer capítol del llibre es fa un homenatge al soldat caigut, «plantat», que ha quedat enfonsat com una llavor a terra i que un dia florirà. El llibre, tot i situar la història en un escenari desdibuixat, permet identificar un entorn català i té un personatge central, l'Andreu, que fa de nexa de tot l'argument.

Aquesta obra és una mostra representativa de la literatura juvenil sobre les guerres al segle XX, i més si es té en compte que fou inclosa amb el número 8 dins la col·lecció «El Nus» de l'editorial Estela, on compartia espai amb altres obres que també tractaven de lluny o de la vora del mateix tema, com ara *Kamikaze, els voluntaris de la mort* (1965) de Germain Rolland, *Tuck, l'immortal pilot de la Raf* (1967) de Larry Forrester i *Donem-nos el dia d'avui, història d'una captivitat* (1969) de Sydney Stewart.

CRIDA ALS ESCRITORS JOVES

«Serra d'Or» fa una crida als escriptors que no tinguin més de trenta anys i els invita a col·laborar a la revista:

a- amb reportatges de tema lliure

b- amb articles que precisin algun dels problemes culturals amb els quals el nostre poble ha d'enfrontar-se

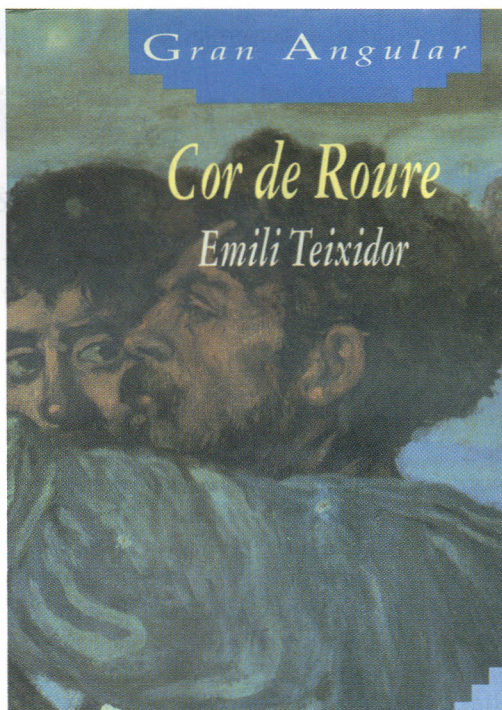
c- amb articles que aportin una avaluació crítica, original i raonada, d'alguna obra catalana del segle XX (literatura, música, pintura, arquitectura, cinema, etc.) o d'un autor del mateix segle.

Els originals, inèdits i d'una extensió de 5 a 7 fulls mecanografiats a doble espai (de 2.100 espais cadascun com a màxim), sense notes a peu de plana, hauran d'ésser enviats en cinc exemplars signats, amb el nom, l'adreça i el telèfon de l'autor i una fotocòpia del document d'identitat, a «Serra d'Or», Ausiàs Marc, 92-98, int. esq., 08013-Barcelona, fins al 30 de novembre de 2012. Entre els originals presentats, el jurat

—constituït per Lluïsa Julià, Albert Manent, Josep Massot i Muntaner, Marta Nadal i Zeneida Sardà— en triarà un per a cadascuna de les tres opcions, que «Serra d'Or» publicarà i pel qual pagarà 250 euros. També podrà aconsellar la publicació d'altres originals, els quals, si realment apareixen, seran pagats d'acord amb les tarifes vigents a la revista. La tria del jurat serà feta conèixer dins el número de febrer de 2013 de «Serra d'Or». La revista agrairà als autors que, si el tema escollit ho permet, acompanyin llurs escrits amb material gràfic adient per a il·lustrar-lo.

Pel que fa a l'opció a, creiem que no és inútil precisar què entenem per reportatge. El reportatge és un text en el qual es reflecteix, d'una manera directa —o que ho sembli—, l'experiència d'un contacte personal amb una realitat concreta, especialment humana. La utilització de fonts escrites no hi ha d'ésser preponderant ni vistent i cal defugir-hi l'abstracció i el to que escau a l'assaig.

D'altra banda, en l'opció b, el terme «cultural» pot ésser entès en qualsevol dels sentits atribuïbles a aquest adjectiu.

L'Ocell de Foc (1969), una novel·la escrita des de la necessitat de recuperar els referents nacionals col·lectius i la identitat catalana.

Cor de roure (1994), la novel·la en què Teixidor aprofundeix més en la informació històrica.

Com hem pogut observar, aquestes tres obres responen a la voluntat d'Emili Teixidor de familiaritzar els lectors amb fets històrics, presentant-los de manera atractiva, bo i utilitzant tots els recursos possibles de motivació de la lectura, com ara deixar l'acció en suspens al final de cada capítol, un fet molt evident a *L'Ocell de Foc*, o construir capítols molt curts per fer el relat àgil, un element destacat a *El soldat plantat*. L'autor creu que aquests llibres han de servir als joves d'entrenament en la lectura, de manera que els facilitin l'accés, més endavant, a obres literàries o històriques més complexes. Aquesta intenció es fa palesa en el pròleg de *L'Ocell de Foc*, en què l'escriptor incorpora la bibliografia bàsica dels llibres que ha consultat per a documentar-se sobre l'època, a fi que els lectors els llegeixin directament quan siguin més grans.

Per altra banda, com ja passa sovint en tota la producció d'Emili Teixidor, el protagonista d'aquestes tres narracions és un adolescent —un nen d'onze anys a *L'Ocell de Foc*, un noi de catorze a *El soldat plantat* i un de setze o disset a *Cor de roure*. Tots tres estan a punt de viure uns fets fonamentals que els prendran de cop la infantesa i els faran entrar de ple en la vida adulta. Es tracta, doncs, del que coneixem com a narracions iniciàtiques, ja que els personatges han d'elegir el camí que seguiran en el futur, cosa que indefectiblement sempre implica també un posicionament ètic. A més,

tots tres personatges desconeixen el seu origen, un tret característic de l'heroi romàntic, i al llarg de la narració lluitaran per descobrir la identitat pròpia. Aquesta recerca personal serà un dels factors que intensificaran l'evolució de la trama fins al final de la novel·la, i justament aquest és l'aspecte que de debò interessa l'escriptor: captar el moment en què es produeix aquesta transformació del personatge.

A tall de conclusió

Emili Teixidor, ja des dels primers llibres, es va convertir en un gran creador de narracions adreçades a adolescents, el tipus de lector que estava capacitat per a accedir a lectures d'una certa complexitat i una certa exigència. Dins d'aquestes produccions, que se situen al llindar de la literatura d'adults, a la zona *crossover* o de transició d'un nivell a un altre, és on l'autor ja introdueix alguns dels temes fonamentals de la seva novel·lística, com ara la denúncia del treball dels infants menors de deu anys a les fàbriques o l'observació del món a través dels ulls d'un jove que s'inicia a la vida. Són obres que presenten trames complexes, que incorporen coneixements i que construeixen personatges de gran relleu literari. Aquestes narracions històriques són una bona mostra de la manera com Emili Teixidor, a més d'entretenir el lector, li vol proporcionar molta documentació històrica per mitjà d'uns fets apassionants.